

POGLED NA ČOVJEKA I SMISAO SMRTI

Marijan Jurčević

Bacimo li letimično pogled na povijest filozofske misli, da vidimo što govori o ljudskoj smrti, uočiti ćemo tri odgovora:

Smrt je prema *platonizmu* povratak vlastitoj izvornosti, jer je čovjek DUH, a tijelo je njegov zatvor, plod pogreške, stoga je smrt pravo oslobođenje čovjekove biti.

Prema *aristotelizmu*, koji shvaća čovjeka kao *cjelinu* smrt je *definitivni završetak* čovjekove egzistencije. Čovjek nestaje, svodi se na svoje elemente i povraća se prirodnim procesom u kozmos, koji je u vječnom ciklusu.

Egzistencijalistički ateizam poput Aristotela shvaća čovjek kao *cjelinu*, koju tvori tijelo i duh. Znači od naravne i transcendentalne stvarnosti. U njegovu se kontekstu *smrt* predstavlja kao *nužda*, kao *završetak ljudskog bića* (bića za smrt). Smrt, kao definitivni završetak ljudskog bića, dovodi ljudski život do apsurd.

Tri različita pogleda na ljudsko biće daju tri različita odgovora na činjenicu smrti: za jedne je smrt oslobođenje; za druge uništenje, ali je u isto doba povratak u kozmos iz kojega je čovjek i nastao; za treće je smrt uništenje, ali protuprirodno i apsurdno.

Za kršćanina je najinteresantniji odgovor ateističkih egzistencijalista. Evo zašto:

S obzirom na viziju ljudskog bića čovjek je *cjelina*; ljudsko biće nije duh bez materije, niti tijelo bez duha. Obadva elementa definiraju ljudsku egzistenciju, karakteriziraju je u krugu drugih bića. To je također *biblijska* koncepcija čovjeka (Usp. Gen. 2, 7).

Egzistencijalistička teza stavlja naglasak na čovjekovu osobu i na *slobodu*, pa je zbog toga čovjek odgovoran za svoj život i za svoju smrt. Njegov život, dosljedno i njegova smrt, mogu postati *neautentični* ako se predadu površnosti, »svjetovnosti« (Heidegger), ako se dadu voditi izvanjskim okolnostima te čovjek izgubi smjelost da svoj život i svoju sudbinu uzme u svoje vlastite ruke: jer, čovjek je slobodan. U nekom smislu i ova je postavka dosta biblijska (»Pred čovjekom je i život i smrt, što više voli to će mu se i dati« — Sir. 15, 17); iako Bog Stvoritelj pozna cijelu našu sudbinu i njezinu izvornost, ipak smo mi po providnosti stavljeni u ruke vlastite *slobode* (čak i Bogu možemo reći »da« ili »ne«).

Treći razlog interesa kršćanina za egzistencijalističku postavku jest taj što egzistencijalizam vidi u životu i u smrti apsurd, ako nathistorijski svijet ne nadopuni ljudsko razmišljanje nad njegovim življenjem i umiranjem. Razumski je očito da je ovaj život, uzet samo u svojoj historijskoj dimenziji i kao jedina realnost cijelog čovjeka, doista apsurdan i tragičan. Međutim, ovaj tezi nedostaje još jedna čovjekova egzistenci-

jalna dimenzija; nemoguće je potpuno čovjeka spoznati s pozicija filozofske antropologije, potrebno je uzeti u obzir i *nathistorijsku dimenziju*, koja ovisi o Božjem htijenju. Pogledajmo malo biblijsku antropologiju koja je savršeno realizirana i objavljena preko Sina Čovječjega, Isusa Krista. Možda će nam smrt postati jasnija i manje apsurdna.

Biblijska antropologija i čovjekova smrt

Čovjek je *cjelina*, sastavljen je od tjelesnog principa, koji izvire iz ovog svijeta, i duhovnog koji direktno dolazi od Boga.

Iako je čovjek naravno smrtnan, ipak je egzistencijalno besmrtnan, no ne naravno nego snagom privilegija. Ali trajnost čovjekove egzistencije zavisit će od snage njegove slobode, zavisit će od stanovite podložnosti granici koju je Bog postavio kao objekt toj istoj slobodi. Podložnost Božjem htijenju daje egzistencijalnu besmrtnost; slobodnim odbijanjem Božjeg htijenja čovjek se vraća u naravno egzistencijalno stanje: »U onaj dan u koji s njega okusiš, zacijelo ćeš umrijeti« (Gen. 2, 17).

Prema biblijskoj antropologiji, ako se smrt gleda samo s naravnog stanovišta, ona je egzistencijalni apsurd, ali je prema toj antropologiji čovjek stvoren u egzistencijalno *nadnaravnom stanju* i bez toga njegova egzistencija gubi svaki smisao...

Apsurdnost smrti, nestanak čovjekova bića, prema Bibliji, plod je čovjekove slobode, a ne Božjeg htijenja, jer Bog je htio *besmrtnog čovjeka* (usp. Mudr. 2, 23). Čovjekova sloboda (mogućnost da i pogriješi) izvor je egzistencijalne apsurdnosti, izvor je smrti. Premda egzistencijalna besmrtnost nužno ne izvire iz čovjekove naravi, ipak je naravna zahtjevnost: mi smo stvoreni za više negoli je zemaljsko vrijeme; u vremenu za vječnost. — Stvoren za vječnost, čovjek je sa svojim vremenskim življenjem samo na *početku* svoje vječne sudbine, na *početku* koji je usmjeren prema *nathistorijskoj egzistenciji*, prema participaciji vječne Božje egzistencije. Tu bi se nalazio smisao ljudske egzistencije. Smrt, učinak krivo upotrebljene slobode, ne mijenja smisao i usmjerenost ljudske egzistencije: Čovjek egzistencijalno ostaje usmjeren živjeti svoju sudbinu na dva egzistencijalna načina koji se međusobno ugrađuju. Tako *historijski* način egzistencije postaje apsurd ako se ne sagleda kao *uvod u nathistorijski svijet*.

Promjenom se ostvaruje prijelaz u vječnost. Potpuni ljudski život živi se u dva susljedna načina: *vremenski* u povijesti, i *nathistorijski* van povijesti. Prijelaz iz jednog egzistencijalnog života (iz vremena) u drugi egzistencijalni način (nadvrijeme-vječnost) ostvaruje se preko *promjene* koja ne ruši ljudsku narav nego je vodi prema njezinu potpunom ostvarenju. Radi krivo upotrebljene slobode promjena se odvija u dvije faze: fazi razaranja ljudskog bića — *smrt* i fazi re-kreacije ljudskog bića — *uskrsnuće*.

Prva faza ne čini bitnu promjenu; za neke će promjena nastati i bez smrti, što bi značilo također i bez druge faze, bez uskrsnuća. Međutim, promjena koja bi se ostvarila bez smrti bila bi iste naravi kao i uskr-

snuće: »Pazite. Kazujem vam tajnu: svi nećemo umrijeti, ali ćemo se svi preobraziti« (Kor 15, 51).

Neraspadljivost ljudskog bića shvaćena kao cjelina jest ono što karakterizira ljudsku nathistorijsku egzistenciju. Takvo je bilo htijenje Boga kada je stvarao čovjeka, takvo je njegovo vječno htijenje.

Mijenja li smrt sudbinu čovjeka?

Promašajem slobode smrt je ušla u ljudsku historijsku egzistenciju. Smrt je nasilno i uništavajući postavila zadnju točku vremenskom življenju. Makar ga to vraća u njegovo naravno stanje, ipak je to gotovo na granici protunaravnosti. stoga i izgleda za čovjeka apsurdno i tragično (usp. S. Th. I, q. 89—90).

Ipak smrt ne mijenja ljudsku usmjerenost kao takvu: ona egzistencijalno ostaje usmjerena prema **VJEČNOSTI**: čovjeka usmjeruje prema vječnom življenju iza svih vremensko-historijskih promjena. Ljudska vječna sudbina nije promijenjena, nego je promijenjen način ulaska i smrti u tu započetu vječnost (čovjeka).

Zaključak

Već se ovdje sastaju jedan s drugim životom: historijski tijek života postupno evolviru u nathistorijski, natpovijesni; smrću se definitivno završava historijski način življenja, ali se u isto vrijeme uspostavlja nathistorijski. Ljudska vremenska egzistencija priprava je dakle za nathistorijsku ili vječnu egzistenciju. To se odvija preko življenja svoje vlastite smrti, preko nje cijeli ljudski život dobiva svoj smisao izlazeći iz vremena u vječnost; u tome je smisao suočenja sa smrću.